

RESEÑA CONJUNTA

EL MONESTIR DE RIPOLL (SEGLES IX-X)¹

És, sens dubte, un motiu de satisfacció que un monestir de la importància del cenobi benedictí de Ripoll hagi estat objecte de dues obres que es complementen, una monografia i un diplomatari. I aquest motiu de satisfacció és més gran en ser-ne l'autor Ramon Ordeig i Mata, responsable del quart volum de la col·lecció *Catalunya Carolíngia*, dedicat als comtats d'Osona i Manresa, i dels quatre magnífics volums de *Dotalies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, publicats, com les dues obres consagrades a Ripoll, a la col·lecció *Estudis històrics de Vic*.

Les dues obres que ara comentem tracten sobre els inicis del monestir. La monografia, titulada *El monestir de Ripoll en temps dels seus primers abats (anys 879-1008)*, sortí a la llum primer, l'any 2014, i abraça els primers cent trenta anys del monestir, és a dir, des de la seva fundació fins a la mort de l'abat Sunifred i l'elecció de l'abat Oliba, amb el qual comença una nova època de l'abadia, una època més estudiada per part dels historiadors. Aquesta monografia beu fonamentalment de la documentació que l'autor ha aplegat sobre el tema i que ha publicat l'any 2015 sota el títol *Diplomatari del monestir de Ripoll (segles IX-X)*. I precisament en la documentació rau la dificultat més gran d'aquestes obres. En efecte, el conjunt de documents medievals ripollesos que ens ha pervingut es troba molt mutilat, sovint format per simples resums, a causa de la destrucció del monestir i dels seus diversos fons arxivístics ocorreguda el 9 d'agost de 1835. Enmig de la Primera Guerra Carlina, un batalló de tiradors d'Isabel II, els anomenats miquelets, assaltaren el monestir i durant tres dies el saquejaren i cremaren. Se salvaren 230 manuscrits i molts documents de diversos arxius de l'abadia que l'any 1822 s'havien traslladat a l'Arxiu Reial de Barcelona, l'actual Arxiu de la Corona d'Aragó. Així, els documents que ens han arribat de Ripoll són aquests pocs originals que se salvaren de l'hecatombe i els que procedeixen de les còpies i resums que, afortunadament, abans de l'atac, alguns monjos i erudits havien realitzat i en part publicat, especialment el darrer arxiver del monestir, el monjo Roc d'Olzinelles, que fou l'erudit que més coneixia la documentació medieval del monestir i el que més còpies i registres ens ha llegat.

El diplomatari que ara ens ocupa recull, com hem dit, els documents més antics del monestir de Ripoll. S'hi publiquen 317 documents datats entre els anys 841 i 1000. De fet, són majoritàriament del s. X i només una petita part, 25, procedeix del s. IX. Els cinc documents anteriors al 879, any de la fundació del monestir, correspo-

---

¹ Ramon ORDEIG I MATA, *El monestir de Ripoll en temps dels seus primers abats (anys 879-1008)*, Vic, *Estudis Històrics*, 2014, 168 pp. (*Estudis Històrics. Monografia*; 6). ISBN 978-84-616-8121-1.

Ramon ORDEIG I MATA, *Diplomatari del monestir de Ripoll (segles IX-X)*, Vic, *Estudis Històrics*, 2015, 380 pp. (*Estudis Històrics. Diplomataris*; 8).

nen a títols de la propietat de béns adquirits més tard. A causa de la dita destrucció dels arxius rípollesos, la present obra conté el text de només quatre pergamins originals del monestir (doc. 48, 73, 177 i 296), documents transcrits o publicats per erudits que tingueren accés als seus arxius i principalment registos. En concret, conté 52 diplomes sencers, 14 amb el text incomplet o parcial i 251 registos.

Sens dubte, cal reconèixer que la tasca d'identificar, de reunir i d'organitzar tota aquesta documentació i munió de dades i notícies no és gens fàcil i que l'autor n'ha reeixit de forma excel·lent, gràcies possiblement a la tasca d'edició realitzada anteriorment en els volums de la *Catalunya Carolíngia* i en les *Dotalies*, on ja havia publicat una part dels documents que aquí s'apleguen, tot i que de vegades els reedita ara a partir de noves fonts.

Es tracta, per tant, d'una edició acurada en la qual Ordeig ha examinat i identificat les dades sobre un mateix document, amb datacions diverses a vegades, ha detectat els documents falsos o interpolats, cosa no gens fàcil, i ha exclòs alguns documents no originats en el monestir ni guardats en els seus diversos arxius ja que l'objectiu del diplomatarí és reunir els documents propis del monestir de Ripoll, és a dir, els que es trobaven en els seus diversos fons arxivístics el 1835 o els que havien estat escrits en el seu *scriptorium*, en els casos en què això s'ha pogut saber. A més, Ordeig es preocupa d'oferir informació completa sobre la transmissió de cadascun dels diplomes, és a dir, sobre l'original i les còpies manuscrites o impreses i sobre els autors i les obres que l'han publicat anteriorment, amb indicació de la font utilitzada. En el cas dels documents dels quals només consta un o diversos registos, es dona igualment tota la informació sobre la seva transmissió.

Antecedeix el diplomatarí una introducció en la qual s'informa sobre els arxius i els cartularis del monestir, els papers del monjo arxiver Roc d'Olzinelles així com la historiografia relativa a la documentació rípollesa. Pel que fa als documents, s'examinen detalladament la tradició manuscrita i la impresa, els documents falsos o interpolats i els documents exclosos. També s'ofereixen unes dades històriques, que es desprenen dels documents, referents a la fundació del monestir, als abats i als escriptors. Segueixen un mapa que il·lustra la situació geogràfica del monestir de Ripoll en la Catalunya de l'època i altres tres que ajuden el lector a localitzar el patrimoni territorial del monestir.

Clou l'obra un útil i ben elaborat índex alfabètic de noms de lloc i de persona i igualment de noms comuns d'interès.

D'altra banda, la monografia no té, segons l'autor, altra pretensió que aplegar les dades dels documents existents i oferir-les a un públic no especialitzat en la matèria. S'ha de dir, però, que el seu interès va més enllà del públic no especialitzat ja que, malgrat la importància del cenobi rípollès, fins ara no se li havia dedicat una monografia com aquesta, segurament per l'esmentat problema amb la documentació.

La monografia, com ja hem comentat, abraça el naixement i desenvolupament del cenobi, des del 897 fins al 1008, és a dir, des de la fundació del monestir fins a la mort de l'abat Sunifred i l'elecció de l'abat Oliba. Ordeig estructura l'obra a partir dels sis abats que regiren l'abadia durant aquesta primera època. A l'inici contextualitza el naixement del monestir en la florida monàstica del segle IX i remarca la seva immillorable perspectiva de futur pel fet de ser una fundació comtal. De fet, el mones-

tir es convertí en panteó comtal des que el comte Guifré hi rebé sepultura l'any 897. El primer abat fou Daguí (879-903) i el succeïren Daniel (903-919), Ennegó (919-949), Guidiscle (970-979) i Sunifred (979-1008). En cadascun d'aquests capítols l'autor explica els principals fets que ocorregueren com ara la consagració de l'església de Santa Maria el 888 i la de Sant Pere el 890, l'obtenció d'un privilegi del rei Lluís IV de França el 939, la renovació de les esglésies monàstiques la seva consagració el 977, l'adquisició de les relíquies de sant Eudald i la consecució d'un privilegi del rei Lotari el 982. Igualment es consideren diferents aspectes de la vida de la comunitat monàstica entre els quals podem destacar els apartats centrats en l'aixovar litúrgic i els dedicats a la vida cultural, com ara les adquisicions de llibres i la seva confecció a l'escriptori, els estudiants de l'escola monàstica i els manuals que empraven així com el conreu de la poesia al cenobi durant el segle X. Sobre aquest darrer tema ens permetem aportar alguna puntualització respecte a la peça *Eum sine doctrina nulla possit vitare ruina*, sobre la qual Ordeig segueix J. Llauro (Los glosarios de Ripoll, "Analecta Sacra Tarraconensia" 4, 1928, pp. 271-341, esp. 304). Aquest poema, que es troba al ms. Ripoll 74 f. 158r –en realitat la guarda final del còdex, mutilada en la seva part inferior–, havia estat publicat anteriorment per Lluís Nicolau d'Olwer (*L'escola poètica de Ripoll en els segles X-XIII*, "Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans" VI, 1915-20, pp. 3-84, esp. 61-62 *Cum sine doctrina nulla possit uitare ruina*[m]) de forma més acurada. Es tracta d'un poema sentenciós que en molts manuscrits precedeix al poema misogin *Quisquis eris qui credideris fidei mulieris*, que també es troba al ms. Ripoll 74 f. 98rb i que ha estat inclòs en les edicions del *Cançoner de Ripoll*. El poema *Cum sine doctrina* és segurament del s. XII, com suposava Nicolau d'Olwer, i no és obra original d'un monjo ripollès ja que, com el poema misogin, ens és conegut per altres fonts. Segurament el copià la mateixa mà del *Cançoner amorós*. En aquest sentit caldria potser repensar la pertinença del *Quisquis eris* al *Cançoner* o bé incloure-hi el *Cum sine doctrina*.

En fi, cal agrair la tasca de tots aquells que aconseguiren salvar de la devastació i la ruïna una part dels rics fons documentals del monestir de Ripoll i, sobre tot, a Ramon Ordeig i Mata el seu infatigable i minuciós treball que permet que ara la tinguem al nostre abast.

MERCÈ PUIG RODRÍGUEZ-ESCALONA
IRCVM - Universitat de Barcelona